

gitti. Bir süre Gürzilyas (Gellert) tepesi eteğinde kaldı. 22 Eylül günü Peşte ovasına geçti. Buradan da Erdel'e gitmek isteyince aralarında Budin Beylerbeyi Kadızâde Ali Paşa'nın da bulunduğu birçok kimse Budin'den ayrılmasının düşmana fırsat vereceğini söyledilerse de onu fikrinden caydıramadılar. Gerçekten Hasan Paşa, daha Tisa nehrini Szolnok mevkiinde kurdurduğu köprüden geçip konakçılarının Göle (Gyula) Kalesi'ne vardığı sırada Budin'den gelen feryatçılar kalenin kuşatıldığı haberini getirdiler. Bunun üzerine Rumeli askerlerini Budin Kalesi'ne, bir kısım kuvvetini Peşte'ye yardıma gönderirken kendisi de geldiği yoldan geri döndü. Ancak Tisa suyunu geçerken ağırlıklarının büyük bir bölümü sulara gömüldü. Daha sonra Peşte ovasına gelen Hasan Paşa, buradan Peşte ve Kızlaradası'ndaki köprüleri ateş altına aldıysa da yiyecek darlığı yüzünden orduda kıtlık baş gösterdi. Budin Beylerbeyi Ali Paşa'nın teklifi üzerine burada sadece Rumeli Beylerbeyi Lala Mehmed Paşa'yı bıraktı ve kışı Belgrad'da geçirmek üzere 1602 sonbaharında Varadin'e, kısa süre sonra da Zemun sahrasına ulaştı; Kırım Hanı Gazi Giray'ın ordusuyla buluşarak onunla birlikte Belgrad'a döndü.

Belgrad'da askerın ulûfelerini verip kâlelerin erzakını teslim eden Hasan Paşa, İstanbul'da durumun karışık olduğunu göz önünde tutarak 1603 yılı başlarında İstanbul'a doğru yola çıktı. Yolculuğu büyük sıkıntı içinde geçti. İstanbul'dan gelen mektuplarda da bir an önce merkeze dönmesi isteniyordu. Silivri'ye vardığında kendisini karşılayan Kapı Kethüdâsı Hüseyin Ağa hiç konaklamadan şehre gitmesini, padişahın o gece Silivrikapı'nın açık bırakılmasını emrettiğini, ertesi güne kalırsa zorbaların yolunu keseceklerini kendisine bildirdi. Hasan Paşa bu durum karşısında 7 Şubat gecesini surdan içeri girerek doğruca ikametine tahsis edilen Atmeydanı'ndaki İbrâhim Paşa Sarayı'na gitti.

Sadâret kaymakamı Güzelce Mahmud Paşa, bir yandan sadrazamı ziyaret ederek ona karşı zâhirî bir dostluk gösterirken bir yandan da zorbaların Hasan Paşa'nın katli için fetva aldıklarını padişaha bildirmişti. Durumdan haberdar olan sadrazam padişaha gönderdiği bir tezkirede Mahmud Paşa'nın fesat çıkarmak için zorbalara 30.000 filori dağıttığını, onun sipahilerine karşılık yeniçerilerin de kendisini desteklediğini bildirdi. III. Mehmed sadrazamı haklı bularak Mahmud Paşa'nın

nın arzını reddetti. Bunun üzerine Mahmud Paşa'yı destekleyen zorbalar Hasan Paşa'yı öldürmek için Atmeydanı'nda toplandılar. Sadrazam gizlice sarayından çıkıp Ağakapısı'na gitti. Bu arada padişah-tan, Peşte ve Budin'in düşman eline geçmesine sebep olduğu gerekçesiyle katline fetva veren (Atâî, s. 555) ve âsileri destekleyen Şeyhülislâm Sun'ullah Efendi'nin görevden alınarak yerine Ebûlmeyâmın Mustafa Efendi'nin getirilmesini talep etti. 7 Şubat 1603 sabahı sadrazam taraftarı olan yeniçeriler ve ulemâ Süleymaniye Camii avlusunda, sipahiler de Atmeydanı'nda Arslanhane önünde toplanmış bulunuyordu.

Yemişçi Hasan Paşa, sipahilerden zorba elebaşlarını teslim etmelerini istediysede olumlu cevap alamadı. Ancak III. Mehmed'in Sun'ullah Efendi'yi görevinden alması sadrazamı güçlendirdi; sadrazam da yeniçeri ağası Ferhad Ağa vasıtasıyla Kurşunlu Han'daki sipahileri kâlettirdi. Ertesi günü yeni şeyhülislâm ve kazaskerlerle birlikte padişahın huzuruna çıktı, bir süre sonra da Atmeydanı'ndaki sarayına gitti. Aynı gün isyanın elebaşlarından Poyraz Osman ve Öküz Mahmud'un da yakalanmasıyla fitne sona ermiş gibi görünüyordu. Aslında yeniçerilerle sipahiler arasındaki ziddiyet devam ediyordu. Daha sonra Hasan Paşa'nın bazı tayin ve azillere kalkışması, yakınlarını bile darıltmaktan çekinmemesi, bunların yanında yeni vergiler koyması kendisine karşı olan nefreti körüklemişti. Geçen aylar içinde Şeyhülislâm Ebûlmeyâmın Mustafa Efendi, yeniçeri ağası Kasım Ağa ve Dârüssaâde Ağası Abdürrezzâk Ağa sadrazamın yeniçerilerle anlaştığını, geri istense bile mührü vermeyeceğini padişaha bildirmişlerdi. Bunun üzerine III. Mehmed, özellikle Kasım Ağa'nın telkiniyle Hasan Paşa'dan mührü geri istedi. Sadrazam mührü vermekle birlikte yeniçerilerin, ağaların hapsederek kendisi lehinde gösteride bulunmasını sağladı. Ancak onun bu girişimi Kasım Ağa'nın iddiasını doğrulamaktan başka bir şeye yaramadı. Yeniçeriler Hasan Paşa üzerindeki ısrarlarından vazgeçince 27 Rebîülâhîr 1012 (4 Ekim 1603) tarihinde azledildi ve 10 Cemâziyelevvel 1012 (16 Ekim 1603) günü Sütüçü'deki bahçesinde öldürüldü. Kabri Karacaahmet Mezarlığı'ndadır.

İki yıl üç ay kadar sadrazamlık yapan ve tarihte hakettiğinden daha kötü bir isim bırakan Yemişçi Hasan Paşa gözü pek, fakat çok inatçı ve kendini beğenmiş bir kimse olarak bilinmektedir. Sul-

tan III. Mehmed'e sunduğu telhislerin önemli bir kısmı Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi'nde kayıtlı mecmuanın içinde olup (Revan Köşkü, nr. 1303) bu belgeler Cengiz Orhonlu tarafından *Osmanlı Tarihine Âid Belgeler: Telhisler* adıyla yayımlanmıştır (İstanbul 1970).

BİBLİYOGRAFYA :

Selânikî, *Târih* (İpsirli), I, 129, 210, 215, 334, 352, 360, 384, 390, 414, 423-425; II, 463, 486, 527-528, 552, 553, 607, 787-788, 793, 864; Sâfi Mustafa, *Zübdetü'l-tevârih*, Beyazıt Devlet Ktp., Veliyyüddin Efendi, nr. 2428, I, tür.yer.; Azmîzâde Mustafa Hâletî, *Divan*, İÜ Ktp., TY, nr. 160, vr. 6^a vd.; Atâî, *Zeyl-i Şekâik*, s. 461, 477 vd., 483, 554, 555; Hasanbeyzâde Ahmed, *Târih* (haz. Nezihi Aykut, doktora tezi, 1980), İÜ Ed.Fak. Tarih Seminar Kitaplığı, nr. 3277, tür.yer.; Mehmed b. Mehmed, *Nuhbetü'l-tevârih ve'l-ahbâr*, İstanbul 1276, s. 207 vd.; Topçular Kâtibi Abdülkadir, *Târih*, Süleymaniye Ktp., Esad Efendi, nr. 2151, vr. 70^a, 73^a, 75^a-87^a; Muhibbî, *Hulâsatü'l-eşer*, II, 72-73; Peçuy-lu İbrâhim, *Târih*, II, 65, 145, 235 vd.; Kâtib Çelebi, *Fezleke*, I, 142 vd., 150, 171, 178, 186, 201; Solakzâde, *Târih*, s. 664 vd., 680 vd.; Karaçelebizâde Abdülaziz Efendi, *Rauzatü'l-ibrâr*, Bulak 1248, s. 488, 490 vd.; A. Thomas Chalcondyle, *L'histoire de la décadence de l'empire grec et l'établissement de celui du turcs continuation*, Paris 1662, s. 858 vd.; Abdurrahman Hibri, *Defter-i Ahbâr*, İÜ Ktp., TY, nr. 2631, vr. 77^a; *Eyyûbî Efendi Kânunnâmesi* (nşr. Abdülkadir Özcan), İstanbul 1994, s. 41; Münecimbaşı, *Sahâifü'l-ahbâr*, I, 606 vd., 611 vd.; Naimâ, *Târih*, I, 123, 250, 264, 297 vd., 308 vd., 334-337; *Hadîkâtü'l-vüzerâ*, s. 50-51; Salaberry, *Histoire de l'empire ottoman*, Paris 1817, II, 160, 162 vd.; Ch. de Coeckelberghe de Dutzele, *Histoire de l'empire d'Autriche*, Wienne 1847, V, 296, 298; Atâ Bey, *Târih*, II, 132-133; A. Lefavre, *Les magyars pendant la domination ottomane en Hongrie*, Paris 1902, I, 251 vd.; *Sicill-i Osmânî*, II, 126-127; N. Iorga, *Geschichte des Osmanischen Reiches*, Gotha 1910, III, 335 vd.; a.mlf., *Histoire des roumains*, Bucarest 1940, V, 459; Danişmend, *Kronoloji*, III, 207 vd., 224-225, 498-499; Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi*, III/1, s. 83, 90 vd.; III/2, s. 359-360; Nezihi Aykut, "Osmanlı İmparatorluğunda XVII. Asır Ortalarına Kadar Yapılan Sikke Tashihleri", *Prof.Dr. Bekir Kütükoğlu'na Armağan*, İstanbul 1991, s. 354-355; Orhan F. Köprülü, "Hasan Paşa, Yemişçi", *İA*, V/1, s. 330-334.

ORHAN F. KÖPRÜLÜ

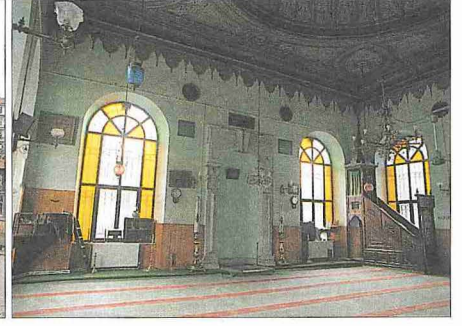
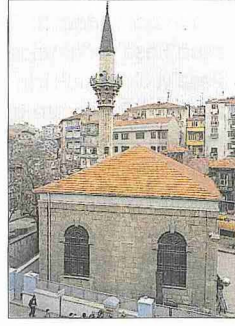
HASAN PAŞA CAMİİ

İstanbul'un Kadıköy ilçesinde
Hasanpaşa semtine
adını veren cami.

Kurbağalidere caddesiyle Sarıyer sokakının arasında yer alır; 1317 (1899) yılında, Eyüp'te kendi adını taşıyan tekke ve kütüphanesinin yanındaki türbesinde medfun bulunan II. Abdülhamid'in Bahriye nâzırı Bozcaadalı Hasan Hüsnü Paşa

tarafından bir sıbyan mektebi ve bir meydan çeşmesiyle birlikte yaptırılmıştır. Bugünkü yolların şekline uydurulmuş bir avlu ile çevrili olan yapı kare planlı ve içten kubbe, dıştan kiremit çatı örtülüdür. Son yıllarda camekânlı hale getirilen son cemaat yerinin kapısı üstünde kabartma bir gül demeti arasında II. Abdülhamid'in tuğrasını taşıyan kitâbesi yer alır. Sade ahşap bir kapı ile girilen son cemaat yerinden yine sade ahşap bir kapı ile harime geçilir. Mekân mihrap yönünde iki, doğu ve batı yönlerinde dörder adet büyük boyutlarda yuvarlak kemerli ve demir parmaklıklı pencere ile aydınlatılmıştır. Dışa taşkın olmayan mermer mihrap, üst kısmındaki süslemeleri ve kemerin ortasında yer alan çıkıntılı kilit taşı ile neo-klasik özellikler taşımaktadır; minber yenidir. Yapıldığı tarihten itibaren ilk günkü halini ufak tefek eklemeler dışında muhafaza eden camiye 1993 yılında, daha fazla cemaat alabilmesi için son cemaat yerinden girişi olan bir bodrum katı ilâve edilmiştir. Son cemaat yerinden iki direğin taşıdığı dışarıya doğru çıkma yapan ahşap korkuluklu kadınlar mahfiline, oradan da basık bir ikinci mahfile çıkılır. Caminin içi kalem işi bezemelerle süslenmiş, bu arada kubbeye, ortasındaki yıldızdan çıkan yaldız şeritlerle dilimli olduğu izlenimi verilip bu boyama dilimlere rûmî-palmet ve naturalist çiçek motifleri işlenmiştir. Kible duvarı ile yan duvarların üst kısımlarında da tavandan

Hasan Paşa
Cami
ve içinden
bir görünüş –
Kadıköy /
İstanbul

sarktığı hissini veren perde püskülü süslemeler bulunmaktadır. Kadınlar mahfilinden çıkılan minare taştan yapılmış olup empire üslûbundadır; dikey yivli gövdesi bir sütunu andırır, şerefesi ise alt çıkma-larında kullanılan akantus yaprağı ve volütlerle bir korent sütun başlığı görünümü vermektedir.

Hakkında bilgi edinilemeyen caminin doğusundaki sıbyan mektebinden günümüze sadece, bugün yerinde bulunan yapının demir kapısının üstüne oturtulan mermer kitâbe ulaşmıştır. Bu yapının doğusunda yer alan çeşme meydan çeşmesi olarak inşa edilmiş, fakat imar faaliyetlerinden dolayı zamanla bu niteliğini kaybetmiştir. Beşgen prizma gövdeli ve düz çatılı olup yine empire üslûbundadır. Yuvarlak kemerli mermer ayna taşı aynı formu gösteren silmelerle bir çerçeve içine alınmıştır. Kitâbesi gibi orijinal teknesi de günümüze ulaşmayan çeşmeye daha

sonraki yıllarda tuğla ve beton karışımı malzeme ile yapılmış bir tekne ilâve edilmiştir. Bugün iki cephesi, yanındaki bakkal dükkânının içinde kalan ve oldukça harap durumda bulunan çeşmenin suyu akmamaktadır.

BİBLİYOGRAFYA :

Semavi Eyice, "İstanbul Minareleri", *Türk San'atı Tarihi Araştırma ve İncelemeleri I*, İstanbul 1963, s. 75-76, rs. 135; Zeki Teoman, *Kadıköy ve Kadıköy'ün Öyküsü*, İstanbul 1984, s. 21, 56, 90; Tahsin Öz, *İstanbul Câmileri I*, Ankara 1987, s. 35; Engin Özdeniz, *İstanbul'daki Kaptan-ı Derya Çeşmeleri ve Sebilleri*, İstanbul 1995, s. 210-211.

SEMA DOĞAN

HASAN PAŞA KÜLLİYESİ

(bk. SEYYİD HASAN PAŞA KÜLLİYESİ).

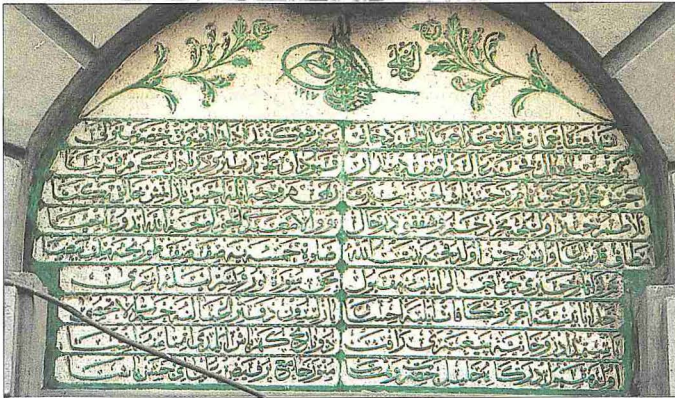
HASAN b. REŞİK

(bk. İBN REŞİK el-KAYREVÂNİ).

HASAN RIZÂ EFENDİ, Hacı (1849-1920)

Âyet-berkenar mushafıyla tanınan
Osmanlı hattatı.

Üsküdar'da doğdu. Babası, Tırnova eski posta müdürü ve Mustafa Reşid Paşa'nın kilercisi Ahmed Nazif Efendi'dir. İlk tahsil yıllarından itibaren hüsn-i hatta ilgi duyan Hasan Rızâ, aralarında Yahyâ Hilmi Efendi gibi büyük bir hattatın da bulunduğu birkaç hocadan hat meşketti. Babasının tekrar posta müdürlüğüne tayini üzerine ailesiyle birlikte Tırnova'ya gitti. 1865'te İstanbul'a döndükten bir süre sonra babası vefat edince Pertevniyal Vâlide Sultan'ın kapu çuhadarı olan amcasının aracılığıyla Muzıka-i Hümayun'a kaydedildi. Burada hüsn-i hat muallimi Mehmed Şefik Bey'den meşke başlayan Hasan Rızâ on altı arkadaşıyla beraber icâzet aldı. Şefik Bey, onun Ka-

Hasan Paşa
Cami
ve sıbyan
mektebinin
kitâbeleri